

Tamási színházi világa a népzene és néptánc tükrében

Személyes gondolatok Tamási Áron színpadi műveivel való munkálkodásaim folytán

„A nép ajkáról széjjelgurult gyöngyszemeket ezúttal aranyfonalra fűztem.” (Tamási Áron)

Már egy ideje van egy olyan érzésem, hogy nem a rendező választja meg a színművet, amit meg kell rendeznie, hanem a darab, illetve a szerző választja meg azt a közvetítőt, akin keresztül üzen a világnak, eszközén, a színházon keresztül. Az sem véletlen, hogy rendezői pályám második darabja Tamási Áron *Boldog nyárfalevél* című színjátéka volt, a sepsiszentgyörgyi Tamási Áron színházban, melyben az engem foglalkoztató emberi, értékrendszeri, kulturális kérdések legérthetőbb, „otthonos” megfogalmazását találtam meg.

A népzene-néptánc az akkor 30, ma már 50 éves táncházmozgalomnak köszönhetően, már a második, sőt harmadik generációs szórakozási és életviteli formában élt tovább, és azt szerettem volna kipróbálni, hogyan működik az autentikus népzene egy színházi előadásban, eredeti formában vagy feldolgozásban, hiszen a spanyol flamenco vagy az argentin tangó a többi társasági táncsal együtt természetes velejárója volt, és a mai napig is az, egy-egy előadásnak. Így történt, hogy 2005-ben a *Boldog nyárfalevél* című darabot, Könczei Árpád zenéje által, is egy erdélyi faluközösség mindenkori „létkérdésekkel” terhelt, de reménykedő hangulatába helyeztük. Az álmok, érzések, indulatok érzékeltetésére használt eredeti hangszeres, néhol szöveges népzenei különös élethelyzetekben jelennek meg: éjszaka ébren álmodók rejtett indulatainak érzékeltevésekor, a harcias asszonyok elszánt berobbanásakor, vágyakozás, kételyek kifejezésekor és végül a várva-várt katona megjelenésének csodálatos hatásának megjelenítésénél.

A második Tamási-színmű, a *Hullámzó vőlegény* Marosvásárhelyen 2009-ben került bemutatásra. Könczei Árpád zenéje újra szervesen felvezette az autentikus népzenei, népdalszövegek megjelenését a sorsfordító jelenetekben. A főszereplő tánca a holdfényben a magányos fiatalember dilemmáit jeleníti meg.

TÖRÖK VIOLA Tamási Áron-díjas rendező, dramaturg, díszlet- és jelmeztervező, a marosvásárhelyi Spectrum Színház művészeti vezetője.

A közönség háta mögött megjelenő segítségkérő „vándormadár”-sorsra ítélt lány bevonja a népdal ismerős búvkörébe a nézőket, akik ezáltal jobban átérzik fájdalmát. A néptánc is megjelenik a színészek előadásában, mintegy kényszerítő hovatarozás kifejezésére a mindenkit érintő drámai helyzetben, egy közös legényes formájában. (Az előadást a Duna Televízió élőben közvetítette a Kisvárdai Határon Túli Színházak Fesztiválján.)

A *Tündöklő Jeromos* a harmadik Tamási-rendezésem volt a Kézdivásárhelyi Városi Színházban, mely újabb továbblépésnek számított zeneileg is, amikor a szereplők vonásait és a falu jellemző hangulatát fogalmazzuk meg Könczei Árpáddal közösen. Ez a fontos üzenetet hordozó színmű a függetlenedés fontosságát érlelte meg, a saját színház létesítésének gondolatát. Így alapítottuk meg 2012-ben a Spectrum Színházat Marosvásárhelyen, melynek emblematicus produkciója Tamási Áron *Vitéz lélek* című színműve volt. Az előadást a Bekecs néptáncgyűttessel, azóta néptáncszínházzá alakult csapattal hoztuk létre, Kelemen László zenéjével és Ivácson László koreográfiájával, ezúttal még több hangsúlyt fektetve a faluközösség szerepét táncban kifejező formákra, élőben többször is megszólaló népdalokra a színészek, táncosok előadásában. Az előadásról a Budapesti Thália Színházban tévéfelvétel is készült, melyet többször közvetítettek. A *Vitéz lélek* számára akár a mi színházunk példaképe lehet, mert azóta is a saját úton haladó, kicsi, de további közösségépítő terveket dédelgető társulat vagyunk.

Az ötödik előadás a *Tündöklő Jeromos* újragondolása volt 2020-ban, ezúttal a Maros Művészegyüttessel közösen, a Kelemen László zenéjét és népzene-feldolgozásait élőben játszó zenekarral, sok népdallal. Tamási költői világa és szenvedélyes, lírai jelenetei a népdalok által teljesebben ki, így kerül közelebb az előadás ahhoz a nézőhöz, akinek szintén még az életének a része a népzenehallgatás, éneklés és a tánc, hiszen Kallós Zoltán szerint is: „Addig leszünk magyarok, míg magyarul énekelünk és táncolunk.” A téli ünnepkör köré épített cselekmény a máig élő kulturális és hitbéli szokásrendszert is megidézi: a sötétséget felváltó fényt, az újjászületés valóságát, az igazi megváltó és a hamis próféta felismerését, valamint a nép képességét hangsúlyozó biztató és örökké aktuális üzenetet, miszerint: „nem vészett el bennünk a lélek”, amit Gáspár fiú, az „örzőangyal” a durva számonkérésre úgy javít ki, hogy: „nem vészett el bennünk... a magyar”. A koreográfiát Horváth Zsófia és Varga János majdnem végig színen levő táncos jelenléttel alkotta meg, a közösségben élő, de mégis magányos főszereplők, mindenkori emberek élethelyzetét, álmait, emlékeit, érzéseit, egymásra utaltságát hangsúlyozva. Az előadás fontos hozadéka, hogy sok táncos karakterszerepeket alakít, a táncosok mozdulatai, gesztusai beleépülnek a színészi kifejező eszköztárba. Ezáltal hitelessé, eredetivé válik egy faluközösség megnyilvánulási formája.

A hatodik Tamási rendezésem a *Boldog nyárfalevél* újabb változata 2021 tavaszán, a színpadi kifejezőmód költészet-, népköltészet-, néptánc-, népzene-általi megújulását májusi hangulatban megjelenítő előadás. A *Tündöklő Jeromos*

folytatásaként is felfogható színdarab, a tavaszi ünnepkört megidéző lelkületében ugyancsak a Kelemen László által összeállított és alkotott zenével, Varga János koreográfiájával készült a Spectrum Színház és a Maros Művészegyüttes koprodukciójaként, ezúttal Bogdán Zsolt kolozsvári színész vendégszereplésével. A házastársi és egy faluközösség-vezető iránti hűség próbájaként is megfogalmazható színmű a test és lélek próbatételéről is szól, és örökérvényű, mindig aktuális gondolatokat jelenít meg. Az előadás üzenete: a bizalmon alapuló lelkiség győzelme, a létet fenyegető, de megtisztító harc után úgy a faluközösségben, mint a párkapcsolatban. A táncok hol álomszerűen, hol kegyetlenül fejezik ki a megfogalmazott érzéseket, indulatokat, legyen az a „zöldágazó”, a „köteles”, vagy a már-már szimbólummá vált kakasok kiirtása ellen harcoló lányok, asszonyok kalotaszegi muszulyba öltözött legényes tánca Nagy László biztató, felvezető versére:

Lelkemből kelve világra
Dalaím tollasodjatok,
Táncoljatok, ti sarkantyús
Tulipánfejű kakasok.

Az előadásba illeszkedő költemény Tamási költői világát emeli ki, a költői szövegek erejét, de a babonák jelenlétét is igazoló kártyavető kuruzslók varázserejű cigánytánca is megjelenik, a nyilazó Ámor- és Mária-képek szimbolikus üzenetei mellett az álomlovagok megjelenését a kegyetlen kötél tánca tudja csak elűzni, a valóságos fájdalommal megélni kényszerítő vallatás poklában. A szimbólumok megfejtése, megélése segít a személyes traumák feldolgozásában, a test legyőzése a lélek által emberré teszi a mindenkori hősokeket. A szenvedélyes zenék, táncok segítenek a kimondhatatlan megfogalmazásában, az előadás lelkivé válnak.

A *Tündöklő Jeromossal* nyitottuk a Tamási-emlékévet a Marosvásárhelyi Kulturpalotában a 125 éve született író tiszteletére. A *Boldog nyárfalevéllel* a nyári Tamási-fesztiválokra veszünk részt Budapesten, Gyulán, Mikházán, de ellátogattunk Kovásznára, Gyergyóditróba, Petrosényba, a vajdasági Zentára, Magyarokanizsára és részt veszünk a Székelyudvarhelyi Táncszínház Találkozóán is.